

PR
OST
OR

Robert H. Lieberman

Kolaps v Goobersvillu

Přeložil Jan Zelenka

•

•

•

•

•

•

•

P R
O S T
O R

Robert H. Lieberman

**P R
O S T
O R**

Robert H. Lieberman
Kolaps v Goobersvillu

Přeložil Jan Zelenka

Praha, 2026

**P R
O S T
O R**

© Robert H. Lieberman 1979
Translation © Jan Zelenka 2026
Cover picture © Harold Noecker / OOA-S 2026
Czech edition © PROSTOR 2026

ISBN 978-80-7260-662-7

Věnováno Gunille

Bohatství má své výhody a případy svědčící
o opaku nebyly nikdy příliš přesvědčivé,
i když se vyskytovaly často.

— John Kenneth Galbraith, *Společnost hojnosti*

Kapitola 1

Včera jsem se probudil s rakovinou. Zbytek dne proběhl jako obvykle. Večer jsem se cítil už o poznání líp – trpěl jsem pouze úzkostí. Den předtím mi klekla ledvina – vyčůral jsem jen půl litru a vážně jsem uvažoval o transplantaci. Kdy se naučím být vděčný za drobná onemocnění?

Podle posledního odhadu Ministerstva práce (Viveca a kluci) jsem už skoro tři roky bez zaměstnání. Tři roky civím z okna na lesy a pozoruju, jak se střídají roční doby, jen občas si ulevím nějakým příležitostným melouchem.

Navíc k tomu, že jsem *Luftmensch*, někdo, komu k životu bohatě stačí vzduch, jsem rovněž držitelem záložního titulu „práce všeho druhu“ – což je dostatečně bezpečná kvalifikace, neboť v Goobersvillu, jak se říká, o žádnou práci nezavadíte... Je ale zvláštní, že se v duchu pořád ještě nedokážu tak úplně smířit se svým sešupem z profesorských výšin do chudoby na plný úvazek... Tři roky. Tři roky bez příjmu a nakonec ještě těmi ubožáky, co ho pobírají, pohrdám. V tuhle chvíli už mám bankrot dávno za sebou. Všechna svoje přátelství jsem vysál do poslední mrtě. Plížím se městem a doufám, že uniknu zrakům kolemjdoucích. Vymahač dluhů by mi zabušil na dveře nebýt toho, že by se musel víc než kilometr po pás brodit sněhem, a je dost mizivá šance, že by náš dům v lesích vůbec našel. Když mi banka

pohrozí bezprostředním nebezpečím kreditního rizika, tak se směju, pískám si mezi zuby, stavím se na hlavu a divoce křepčím. Co tihle vědí o rizicích? Z vážené opory goobersvillské komunity jsem klesl tak hluboko, že šidím telefonní společnost, načerno odebírám elektřinu, pytláčím, příkrádám, čachruju, kšeftařím a jsem sám sobě naprosto odporný – přes to všechno, i když jsem dopadl takhle bídně, si myslím, že pořád ještě žiju a umím se ohánět a rozhodně nedopustím, aby mě ti hajzlové dostali na kolena – o *tohle* tady přece jde, ne?

Ale to už zase předbím. Tolik toho mám na srdci a zničehonic mám naspěch. To je fór, musím se tomu smát. Po třech letech nicnedělání mám najednou naspěch. Musím to všechno dostat na papír. Ano. Tři roky. Poslední varování. Výzvy od vymahače. Prázdná bříška. Vyhlídky na zaměstnání veškeré žádné. Přesto se na člověka s rakovinou, nemocným srdcem, nádory na mozkou a halitózou cítím plný života. A k tomu všemu se také cítím provinile, že se cítím tak skvěle. Nebo to tak není? Takové rozpory. Takové šílenství. Kdy tohle všechno skončí?

Drahý příteli,

tento dopis Vám může v první chvíli připadat jako formální. Svým způsobem tomu tak je, ale ujišťuji Vás, že jej posílám namísto osobního psaní pouze z důvodu časové tísně.

Od mého posledního dopisu se situace naší rodiny – morálně, duchovně, eticky, ale především finančně – rapidně zhoršila.

Ocitl jste se na tomto speciálním seznámu, protože jste se v minulosti projevil jako humánní, účastný a štědrý obyvatel této planety – o stupeň výš než zbytek lidstva. S největší pravděpodobností Vás již oslovily organizace jako CARE a UNICEF, kterým jste zaslal peníze, podpořil jste rodinu v Soulu, věnoval finanční částku na pomoc Biafře a poslal záchranné prostředky do Managuy a Tegucigalpy. Jsem si jistý, že vzhledem k tomu, jak se Heart Fund, Easter Seals a American Cancer Society horlivě ucházejí o Vaše těžce vydělané dolary, Vás již značně unavují dopisy žádající o další finance. Ale prosím Vás, dříve než tuto naléhavou žádost zahodíte do koše, dovoluji mi, abych Vás seznámil s některými skutečnostmi, které si možná neuvědomujete, konkrétně, že svým příspěvkem do fondu ZACHRAŇTE NUDELMANOVU FEDERACI, odpočitatelným z daňového základu, pomůžete nejen rodině v nouzi, ale také podpoříte umění. Vaše dolary zaslané mojí osobě naleznou oproti jakékoli jiné charitativní instituci dvojnásobné uplatnění. Nemáme naprosto žádné režijní náklady,

žádné přehnané výdaje za kancelářské potřeby nebo výpomoc. Naším jediným výdajem je známka na tomto dopise, a dokonce i ta byla zcizena. KAŽDÝ VÁŠ DOLAR DO JEDNOHO JDE PŘÍMO NÁM. Žádný prostředník. Žádní nadační úředníci, kteří si něco ulijí do vlastní kapsy. Z Vašich těžce vydobytých dolarů se nestane pšenice, která nakonec shnije nebo ji ohryžou krysy v kalkatském přístavu. Vámi zaslané dolary poskytnou nejen obživu, ale také morální podporu rodině přímo zde v USA, přímo zde ve starém dobrém Goobersvillu ve státě New York.

A zde je seznam, co Váš příspěvek, *odečitatelný z daňového základu*, může pokrýt:

5 \$ vystačí na jedno vydatné jídlo pro celou rodinu, které bude tvořit maso, salát, litr mléka a skromný zákusek.

10 \$ pošle jedno z mých dětí do školy v nových nablýskaných botách.

25 \$ uhradí dětem letos buď chanukový, nebo vánoční dárek (prosím označte, čemu dáváte přednost).

100 \$ oddálí zabavení našeho domu o celý jeden měsíc.

500 \$ bude důkazem trvalého přátelství, vžene slzy do očí tohoto pisatele a Vaše jméno bude slavnostně připsáno na

bronzovou desku cti umístěnou na vrcholku hory Nudelman.

Jak říká můj dobrý přítel dr. Malvin Mandel: „Jsou někteří lidé, kteří si na základě toho, jak žijí, zasluhují, abychom je my ostatní podporovali.“ Naprosto s touto racionální filozofií souhlasím a netřeba říkat, že kopii tohoto dopisu obdrží i dr. Mandel.

Drahý příteli, přestože spím do samého poledne, už ani nevím, jaké to je být výdělečně činný, nevzpomínám si na pocit, když jsem zaklapával budík nebo platil bernímu úřadu, rád bych Vás ujistil, že si ani nevy-skakuji, ani si nebudu užívat Vašich v potu tváře vydřených dolarů, zatímco Vy musíte být dnes a denně potupně zavřený ve své kanceláři, nucený si v ledových zimních ránech obléknout naškrobenou bílou košili nebo cestovat newyorským metrem.

Bude-li to jakoukoli útěchou a zmírní-li to Vaši bolest, když se rozloučíte s nepatrným zrnkem svého bohatství, dovolu, abych Vám sdělil, že můj život byl až doteď jedním velkým trápením. Spím každý den do samého poledne čistě z nutnosti – obávám se, že trpím buď narkolepsií, encefalitidou, nebo obojím. Migrény, které jsem zažíval každé dva měsíce, když jste se se mnou poprvé seznámil, mívám téměř každý den.

Jak možná víte, starosti dokážou člověka naprosto pohltnout. Jeden potřebuje drobná vítězství, aby vymazal velké porážky. Místo aby mi Bůh nadělil silné tělo a ducha mdlého, popletl to a dopadlo to právě naopak. Moje děti měly dokonce červíky. Co má toto společného s mdlým duchem? Naprosto nic než to, že Vám chci ukázat, jak moje myšlenky bloudí pod neustálým nápořem starostí – nápořem, od kterého mi můžete pomoci pouze Vy.

Jistě, dnes je levnější posílat peníze do Asie. Šest dolarů, které uživí indonéskou rodinu měsíc, by sotva nakrmilo moje auto. Ale až jednou budu bohatý a slavný (což se stane stejně nevyhnutelně, jako že chleba zplesniví), nezapomenu na Vaši laskavost, splatím Vám všechno do posledního centu, dokonce prostřednictvím programu *Staňte se pěstouny* korespondenčně adoptuji brazilského chlapce.

Děkuji Vám a nechť Bůh popřeje hodně štěstí Vaším dopisům plným šeků.

S úctou

Neil H. Nudelman

Neil H. Nudelman
výkonný ředitel ZNF

Kapitola 2

Čirou náhodou jsem připadl na důmyslný způsob, jak ekonomicky přežít. Je tak jednoduchý a prostinký, že ze zpětného pohledu nechápu, proč mi trvalo prakticky léta, než jsem na něj přišel. Nejstručněji řečeno jeho strategie spočívá v tom říct prostě „ne“, odmítnout koupit cokoli, co stojí peníze. Ne novému oblečení. Ne novému bytovému zařízení, náradí nebo hračkám. Ne jakýmkoli výdajům kromě nejnutnějších potřeb – které po zvládnutí této techniky přestávají být nejnutnějšími. A tím *Ne* si člověk ponechává šanci k manévrování, zatímco když řekne *Ano*, upisuje se k nákladnému závazku. Je to naprosto neprůstřelné a chytré, až mi z toho naskakuje husí kůže a zmocňuje se mě neodolatelná touha sám sebe obejmout.

Ve tři odpoledne přibíhá lesem domů z Goobersvillské základní školy Leif a nadšeně mává nějakým papírem. „Můžu chodit na lekce lyžování!“ křičí a hodí obědovou krabičku psovi, který podřimuje u dveří. „A taky dostanu lyže. Koukni!“ Podá mi papír, který rozdál učitel všem třetákům.

Jako každý Američan jsem mírně skeptický. Nic není zadarmo kromě kapavky. Podívám se. Moje pochybnosti se potvrzují.

„A je to jenom třicet dolarů.“

Použiju svůj zbrusu nový ekonomický figl: „Ne.“

„Tati, prosím,“ žadoní Leif a obejmě mě kolem pasu. Vzhledně ke mně svýma laskavýma očima s dlouhými řasami a já cítím, jak měknu. Leif odjakživa mluvil o lyžování.

Žijeme v lyžařském kraji. Všechny děti mají lyže. Všechny děti mají parádní sjezdové lyže s pořádnými botami a bezpečnostním vázáním, k tomu šponovky a větrovku. Všechny děti mají táty, kteří pracují.

„A dopraví tě autobusem od školy k vlečkům. A ty se vyvezeš nahoru. Až na vršek kopce!“

„Máš sánky a celý kopec. Pověz mi, kolik dětí má vlastní kopec? Hm? Nebuď tak hamižný.“

Vidím, jak mu oči posmutní.

„Podívej,“ řeknu, zvednu ho a držím ho jako malého kluka, což taky je, „třicet dolarů je spousta peněz. Kdybych je měl, dal bych ti je, i když lyžování je buržoazní přežitek, což je pravda.“

„Ty jsi taky lyžoval,“ namítne Leif a hledá skulinku.

„Já dělal spoustu věcí,“ poplácám ho po hlavě. „Víš, doba je zlá.“ Pokouším se mu to vysvětlit a k mému překvapení to Leif – obvykle tvrdošíjný klučina – vzdá a zmizí do suterénu.

„Celý rok mluvil pořád jenom o lyžování,“ vysvětluje s pochopením Viveca a ještě to rozmazává.

„Já vím, já vím, jsem zbabělec. Ale co můžu dělat? Říct ano, tady máš třicet dolarů?“

Viveca pokrčí rameny a povzdechne si. Chci, aby se otevřela země a spolkla mě, ale než stačím vyplísnit Nejvyššího, ze suterénu se ozve příšerný randál. „Vidiš,“

usměju se úlevně a raduju se z hluku, který kluci dole dělají. „Už to pustil z hlavy. Děti mají krátkou paměť. Kristepane, kdyby jim člověk koupil všechno, nač si vzpomenou, bla bla bla.“ Vzdáleně to mým uším zní jako ten prudič Archie Bunker z televizního seriálu.

Zvědavost mi nedá a po úzkých schodech sestoupím do suterénu. Leif se tam tuží a horlivě přitlouká kousky gumy k dřevěné liště z nějaké skládky. Kučeravý andílek Magnus, vážný prvňáček, pomáhá staršímu bráškovu přibíjet hřebíky kladivem dvakrát větším, než je sám.

„Leif vyrábí lyži,“ zašveholí Magnus.

„Vyrábím pár lyží,“ vysvětluje Leif a snaží se připevnit tenkou gumu pod ohnutý hřebík. „Můžeš to tedy přitlout?“

„Leife, ta guma nebude držet, je moc tenká, a i kdyby se na nich dalo stát, nemůžeš lyžovat na rovných prkýnkách. Musí být vepředu ohnutý nahoru, jinak se zaboří do sněhu,“ vysvětluju a cítím, jak mě zaplavuje vlna smutku, jeho odhodlání mít lyže dochází i takovému tupému zabeďněnci, jako jsem já. Důmyslná ekonomická strategie? Hovnajs! Chci od malých dětí, aby uvažovaly rozumně, aby se chovaly jako třicetiletí otupělí dospěláci. Napadne mě, že ukradnu lyže v obchodáku. Jak ale schováte lyže s hůlkami pod trenčkot? Plním Leifovy příkazy a připevňuju gumu.

„Ne, přilep to tady,“ vyžaduje znalecky.

„Vážně si myslím, že to nebude fungovat,“ snažím se připravit svého syna na porážku, když se souká

do lyžařské kombinézy roztržené na rukávech, nasazuje si rukavice, každou jinou, a obouvá staré škrpály. Jako bych si při pohledu na něj vůbec poprvé všiml vši té nesmírné ubohosti způsobené mou přezíravostí a ignorantstvím.

„Leif bude lyžovat!“ piští vzrušeně Magnus, lehne si na záda, nohy ve vzduchu, a trpělivě čeká, až mu někdo pomůže nazout boty.

Jdu za tou dvojicí optimistických bratrů, když se vynoří z domu a přejdou k lesu. Stromy jsou obtíženy čerstvým sněhem, vzduch je svěží a štípe mě do nosu. Leif stojí na nízkém vršíčku před domem a snaží se pod sněhem najít gumu.

„Ukaž, pomůžu ti,“ nabídnu se a úslužně mu pomáhám strčit nohy do volných gumových kroužků. „Nebude to držet,“ snažím se mu připomenout a Magnus, cherubínské tváře zrudlé zimou, mi kouká přes rameno a jednou rukou se mi zlehka opírá o paži.

„Nadzvedni mě,“ řekne Leif, drží se mě za rukáv, nohy má už jakžtakž srovnané. „Dobrý. A teď mě roztlač,“ nařídí.

„Zaboříš se.“

„Roztlač mě!“

Nadzvednu ho, vytvarovaná prkýnka se ocitnou nad úrovní sněhu a dají se do pohybu. K mému naprostému úžasu Leif skutečně jede po sněhu a neboří se. Pustím a on klouže dál, nohy se mu v tom improvizovaném vázání všelijak vrklají, pusu má otevřenou, ale nabírá rychlost. Dolů. Dolů. Dolů klouže po prašanu

a za ním zůstává rovnoběžná stopa jako po nějakém profíkovi na sjezdovce v Aspenu.

„On lyžuje! On lyžuje!“ divoce poskakuje Magnus.

„On lyžuje!“ vykřikuje Viveca a nevěřicně se vyklání z okna kuchyně. „Dívej!“

Já se dívám. Já se dívám. Do očí mi vhrknou slzy a mám co dělat, abych se nerozbrečel. Leif si zkříží lyže, spadne na obličej, hned je zase na nohou a směje se.

„Vidíš!“ křičí, vítězoslavně zvedá lyže, potrhaná guma vlaje ve větru. „Jde to!“

„To se ví, že to jde!“ vyštěknu, poučím se z té lekce a rychle běžím zpátky do baráku, abych si vyrobil taky takový pár. Máme ještě nějakou gumu?

Leif mě dneska vytáhl z postele už v šest ráno a položil mi naléhavou otázku. Chce vědět, co by mohl vynalézt, aby se stal milionářem. Dosud ho fascinuje americký sen. Jediný americký sen, který jsem já kdy měl, byla noční poluce.

Poradil jsem mu, že by se měl pokusit vynalézt nějaký druh paprsku, jako laser, který by dokázal rozbit molekulární strukturu živého objektu tak, že by po něm zbyl jenom prach, případně loužička.

„Kdo by si to koupil?“ zeptá se a zpod přerostlé blondaté ofiny mu s vážným výrazem vykukují tmavé mandlové oči.

„Já. Sprovodil bych tím ze světa rodinu Szorských,

letadla, co nám tady pořád lítají nad hlavou a ruší nás, pak ty..."

„Ale ty přece žádný peníze nemáš.“

„Kdo ti to povídal? Každopádně jednou budu boháč. Je to jen otázka času.“

„Proč si nenajdeš nějakou práci?“

„Nepoučuj. Na devítiletého kluka mluvíš, jako bys spolknul všechnu moudrost světa. Koukej si jít vyčistit zuby. Už měsíc sis je nečistil. Všechny ti vypadají.“

„Tak ať. Za každý zub mi pak dá víla Zuběnka dolar.“

„Jsou peníze to jediný, na co myslíš?“

„Jasně.“

One Mt. Nudelman Rd.
Goobersville, N. Y.

Pan Mao Ce-tung, předseda
Čínská lidová republika
Čína

Vážený pane Ce-tungu,
zaujalo mě, že se ve Vaší zemi možná už zanedlouho uvolní pozice učitele matematiky, a rád bych s Vámi probral možnosti takového pracovního poměru.

Mám za sebou bohatou a velice neobvyklou kariéru. Učil jsem na tak rozličných

institucích, jako jsou převážně černošské koleje na americkém Jihu, technické lyceum ve Švédsku za polárním kruhem, a dokonce i škola pro čínské studenty v Hongkongu (i když, pravda, žáci pocházeli z rodin bohatých podnikatelů a byznysmenů).

Myslím, že by mi nejlépe seděla menší čtyřletá, humanitně zaměřená kolej na pozici učitele základů matematické analýzy – ačkoli bych byl ochotný učit i kalkulus pro pokročilé nebo vlastně i fyziku. V případě potřeby bych s radostí mohl učit Vaše studenty také angličtinu, švédštinu nebo němčinu. Možná bych měl také zmínit, že jsem krátce studoval veterinární medicínu – takže nebudu-li mít zrovna výuku ve třídě, mohl bych vypomáhat s léčbou některých čínských zvířat. Ach, málem bych zapomněl. Důkladně jsem se rovněž věnoval studiu organické a anorganické chemie – takže vidíte, pane předsedo, šíře mých odborných kvalit je neomezená, a mám-li být naprosto upřímný, zoufale se snažím najít práci.

Na základě mé kvalifikace byste mohl nabýt falešného dojmu, že mám sklon skákat z jednoho oboru na druhý prostě proto, že to nezvládám. Zde Vás musím důrazně upozornit, že opakované změny týkající se oblastí mých specializací a míst mého

působení byly výhradně výsledkem pečlivě promyšlené strategie, snahy rozšířit si obzory coby jednotlivce i akademik. Navíc jsem postupně docházel k poznání, že prostě nejsem typ vědce omezeného na jeden obor, jeden stůl, jednu pracovnu. Jak s oblibou říkává můj přítel Perry Pokrývač, když charakterizuje moje neobvyklé postavení: „Mustanga neosedláš.“

Za svého desetiletého působení na univerzitách a kolejích jsem byl znám jako „dynamický učitel, mimořádně oblíbený u svých žáků“. Povětšinou jsem uděloval velmi dobré známky a časem jsem se dokonce naučil slevovat ze svých studijních požadavků. Přiznávám, že mě z mého posledního působiště propustili, nicméně pokud bych dostal příležitost, jistě bych dokázal vysvětlit polehčující okolnosti spojené s tímto krutým a neuváženým vyloučením.

Zastávám velice silné liberální postoje: v roce 1964 jsem volil Huberta Humphreyho, i když v roce 1968 už ne; zúčastnil jsem se nesčetných mírových pochodů; a když jsem žil ve Virginii, stal jsem se terčem hrubých urážek a šikany ze strany Ku-klux-klanu.

Přestože systém volného obchodu mi poskytl vše, co dnes mám, myslím, že jsem ve svých politických názorech nadmíru

flexibilní. Komunista. Kapitalista. Socialist-
ta. Fašista. Všechno je to jedna a táž polívka,
a když máte hlad (jak vím, Vy jste hlad měl),
polívka je polívka.

Flexibilita. Musím se sám sobě smát.
Nemohu si nevzpomenout na dobu, kdy
jsem byl bystrý mladý elektroinženýr těs-
ně před promocí, jednička ve svém roční-
ku, v oněch štědrých letech, kdy být vědec-
ký pracovník v elektronice znamenalo být
skoro jako bůh; kdy mě společnosti posílaly
letadlem z jednoho konce Ameriky na dru-
hý a zase zpátky – ne aby se mě vyptávaly,
ale aby mi umožnily vyzpovídat jejich tým,
abych viděl, jak fungují, abych se naopak
vyptával já!

Vyberte si! Takový jsem byl, dvacet ro-
ků, chytrolín, premiant s dobře promaza-
ným logaritmickým pravítkem a pevnými
zásadami. Dodnes si živě pamatuji, jak jsem
na základě týchž zásad odmítl i jen uvažo-
vat o práci pro jakoukoli společnost, byť jen
vzdáleně spojenou s obranou. Zásady. Dnes
začínám pomalu chápat, jak je možné, že
se muži nechají tak snadno naverbovat do
války. Někdy se člověk může cítit tak ubi-
tý, bezmocný, našťvaný a apatický, že jediné,
po čem touží, je změna, jakákoli změna –
tak mi vražte do ruky kvér, nasměrujte mě

na cíl, a já jdu do toho. Chci tím říct, pane předsedo, že z politiky se podle mě kvapem stává sporná záležitost, tak jako se z flexibility, jak se obávám, už dávno stalo prázdné heslo.

Když už jsme k sobě tak otevření, možná bych se měl rovněž svěřit ještě s jinou obavou, která mě poslední dobou pronásleduje, a totiž že už začínám přicházet o rozum, že léta trápení a starostí si vybírají svou daň. Občas – zvláště v časných raních hodinách, kdy všichni na světě ještě spí – se mě zmocní smrtelná hrůza, že jestli se věci nezlepší, brzy se zblázním. Ale prosím, nedělejte si starosti. To se stává, jak jsem se zmínil, pouze občas a rozhodně by to nijak nezasahovalo do mých učitelských povinností během dne. A i kdybych učil na večerní škole, věci se časem srovnají samy od sebe – jestli víte, co tím myslím. A mám jaksi pocit, že vzhledem k tomu, čím jste si v životě sám prošel, dokážete pochopit, co se snažím říct.

Opravdu nevím, jak to vyjádřit, aby to neznělo hloupě, ale myslím si, že poprvé v životě opravdu chápu, co znamená být černý. Včera jsem se náhodou díval na fotografii z jedné státní věznice, a když jsem si prohlížel tváře těch mužů, dalo mi velkou